

HÍREK — ISMERTETÉSEK

Dr. László Gábor élete és munkássága

(1878—1960)

László Gábor László Zsigmondnak Hoffmann Ilonával kötött házasságából hetedik gyermekként született Budapesten 1878. december 14-én. A gyenge szervezetű László Gábor, a család legfiatalabb sarja, elemi iskolai tanulmányait a szülői háznál, magánúton, a középiskolai tanulmányokat pedig részben Bécs közelében, részben pedig Budapesten végezte. A gimnáziumi érettségi letétele után beiratkozott a budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karára s ott 1897—1901 között a természetrajz-földrajzi szaktárgyakat szorgalmasan tanulta. Az abszolutórium megszerzése után Török Aurél antropológus professzor előadásainak hatása alatt álló László Gábor bölcsész-doktori értekezésének témáját az emberen területről választja. „Az emberi agykoponya nyolc szélességi méretéről” írott értekezésével azonban el is búcsúzott az emberen műveléséről, s mivel az alapításának 30. évfordulóját ünneplő M. Kir. Földtani Intézet agrogeológiai osztályal egészült ki, s oda a távozó Böckh Hugó helyére, Böckh János igazgató László Gábor kinevezését szorgalmazta, hamarosan áttért az agrogeológia művelésére.

László Gábor kinevezésének idején az agrogeológiai osztályt Inkey Béla főgeológus vezette. Tagjai voltak: Treitz Péter, Horusitzky Henrik, Timkó Imre, Liffa Aurél, Güll Vilmos, László Gábor és Emszt Kálmán.

Kinevezését követően László Gábor, kartársaihoz hasonlóan, a talajtani ismeretek elsajátítása érdekében egy évet töltött a magyaróvári Gazdasági Akadémián. Böckh János igazgató azonban szükségesnek tartotta, hogy az ún. hegyvidéki geológiába is betekintést nyerjen. E célból az Erdélyi Ércshegység megismerését tűzte ki számára. A hegyvidéki térképezés módszereit Telegdi Roth Lajos mellett sajátította el. Az agrogeológiai térképezésben való jártasság alapjait szintén 1902 nyarán tette magáévá, a Komárom megyében térképező Timkó Imre vezetésével. Ettől kezdve évről-évre jelentések alakjában számolt be térképezési eredményeiről. 1905-ben Emszt Kálmánnal együtt hozzákézdtek a magyarországi tőzeglápok tanulmányozásához. Vizsgálati eredményeik összefoglalását 1915-ben „A tőzeglápok és előfordulásuk Magyarországon” címmel önálló kötetben jelentetik meg. Ez az egy évtizedes, alapos vizsgálódásokat, megfigyeléseket tartalmazó monográfia a magyarországi lápkutatásban korszakot nyitott s alapvető jelentőségét napjainkban is megőrizte.

Az Intézet alapításának 40. évfordulója alkalmából rendezett I. Nemzetközi Agrogeológiai Kongresszus id. Lóczy Lajos elnöklelte alatt végezte munkálatait. Ennek sikeréhez László Gábor is hozzájárult nemcsak nyelvtudásával, hanem a kiadványok sajtó alá rendezésével is. 1909-ben szerzett érdemeire emlékezett vissza a Magyar Tudományos Akadémia, amidőn a Talajtani és Agrokémiai Intézet fennállásának 10 éves alapítási évfordulója alkalmával, az „Első Nemzetközi Agrogeológiai Kongresszus 50 éves emlékére” címen aranyéremmel tüntette ki.

László Gábor két Nemzetközi Földtani Kongresszison vett részt: 1910-ben Stockholmban a XI.-en és 1926-ban Madridban a XIV.-en. Az első világháborúban töltött négy esztendő követően mint főgeológus agrogeológiai munkakörben dolgozott 1936-ban történt nyugdíjazásáig. Felvételi munkái mellett nagy buzgalommal látta el az intézeti kiadványok szerkesztésével, a könyvtár fejlesztésével, az igazgatóság adminisztratív ügyeinek intézésével reá háruló tennivalókat. Többek között neki és rokonának, Szontágh Tamásnak köszönhető, hogy az első világháborút megelőző időkben id. Lóczy Lajos igazgató teljesen tudományos kutatásainak élhetett. A világháborút követően pedig az igazgatói teendőket megbízott Szontágh Tamás munkájának megkönnyítésével szerzett érdemeket.

László Gábor 1906-ban nősült. Zsembery Máriával kötött házasságából három fiú- és egy leánygyermek született. Másodszülött fia László Mihály a budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1936-ban földtanból, ásványtanból és állattanból doktorált. Doktori értekezése: „Mérnye és környékének geológiája” címmel a Földt. Közl. 66. köt. 4—6. füzetében, 1936-ban jelent meg.

László Gábor helyettes igazgató nyugdíjbavonulása óta a Szentendre melletti Izbégen élt. 1959 tavaszán kelt utolsó levelében ekként búcsúzott: „A Földtani Intézetben egy emberéletet töltve, mint a geológusok családjának egyik tagja, csak szépet és jót tapasztaltam, amiért hálás köszönetet mondok. Csak azt sajnálom, hogy az utolsó évtizedben szétszóródva az országban, nem találkozhattunk.” 1930. március 5-én hunyt el. László Gábor, életének 82., házasságának 54. évében. Hamvait az izbégi római katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

Mint Magyarország legöregebb geológusa búcsúszóm Tőled örökre. Századunk első évtől kezdve 1936-ig voltál a Földtani Intézet geológusa. Ez idő alatt hét különböző fellegűsű és lelkületű igazgató alatt működél és mindegyik alatt egyforma lelkesedéssel dolgoztál hazánk földjének kutatása terén. Ezen hosszú idő alatt senkivel semmiféle összetűzésed nem volt, mert embertársaid megbecsülését tartottad szem előtt. A geológusok családját éppúgy megbecsüled, mint saját szűkebb családodat, akiket szeretettel övezted körül. Mindezen jószágodért mindannyiunk nevében hálás köszönetet mondok.

Dr. Papp Károly

László Gábor irodalmi munkáinak jegyzéke

1. Az emberi agykoponya nyolc szélességi méretéről. Bölcsészdoktori értekezés. 1—35 o. Budapest, 1903.
2. Érsek—Iél, Kis-Keszi, Nagy-Keszi, Nagy-Tany, Alsó-Gellér, Csicsó, Füss és Kolos-Neina községek (Komárom m.) környékének agrogeológiai viszonyai. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1902-ről. 175—179 o. Budapest, 1903. Ugyanez németül is.
3. Jelentés az 1903. évben végzett agrogeológiai felvétélről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1903-ról. 280—282. o. Budapest, 1904. Ugyanez németül is.
4. A Kis magyar alföldön, a pandorfi fennsíktól a Hanságig. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1904-ről. 273—276. o. Budapest, 1905. Ugyanez németül is.
5. Jelentés a magyar Kisalföld DNY-i részén 1905-ben eszközölt agrogeológiai felvételi munkáról. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1905-ről. 209—211. o. Budapest, 1906. Ugyanez németül is.
6. Tőzegek kiállítása a M. Kir. Földtani Intézet Múzeumában. Vezető az Intézet 40 éves fennállásának emlékére. 200—201. o. Budapest, 1909. Ugyanez németül is.
7. Kövesedett növények gyűjteménye. Vezető a M. Kir. Földt. Int. 40 éves fennállásának emlékére. 138—150. o. Budapest, 1909. Ugyanez németül is.
8. Jelentés az Alföld ÉK-i részén eszközölt átnézetes talajfelvétélről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1911-ről. 191—199. o. Budapest, 1912. Ugyanez németül is.
9. A M. Kir. Földtani Intézet könyvtárának címjegyzéke. 1—483. o. Catalogus orte conclusus Bibliothecae Instituti Geologici Regni Hungariae. 1—316. o. Budapest, 1911.
10. Jelentés az 1912. év folyamán eszközölt átnézetes talajismereti felvételi munkámról. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1912-ről. 254—258. o. Budapest, 1913. Ugyanez németül is.
11. Jelentés az 1913. év nyarán eszközölt átnézetes talajterképezésről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1913-ról. 414—416. o. Budapest, 1914. Ugyanez németül is.

12. A Balaton melléki tőzeglápok és berkek. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. II. köt. 2. rész. 1—10. o. Budapest, 1915.
13. Részletes újrafelvételek Pest- és Fejérmegyében. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1920—1923-ról. 117—122. o. Budapest, 1925. Ugyanez németül is.
14. Jelentés a fejmegyei Váli-völgy környékén eszközölt geológiai újrafelvételről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1924-ról. 17—18. o. Budapest, 1928.
15. Jelentés a Paläontologische Gesellschaft budapesti vándorgyűléséről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1925—28-ról. 55—58. o. Budapest, 1935. Ugyanez németül is.
16. Reambuláció Székesfehérvár környékén. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1925—28-ról. 109—113. o. Budapest, 1935. Ugyanez németül is.
17. Megemlékezés Darányi Ignácról, a Magyarhoni Földtani Társulat tiszteleti tagjáról. Földt. Közl. 58. köt. Budapest, 1928.
18. Iglói Szontagh Tamás dr. emlékezete (1851—1937). Földt. Közl. 67. köt. Budapest, 1937.
- 19—24. E m s z t Kálmánnal együtt: Jelentés az év folyamán eszközölt geológiai tőzeg- és lápkutatásról. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1905—ról: 212—232. o. 1906-ról: 215—235. o. 1907-ről: 220—240. o. 1908-ról: 187—203. o. 1909-ről: 188—199. o. 1910-ről: 277—290. o.
25. E m s z t Kálmánnal együtt: A tőzeglápok és előfordulásuk Magyarországon. A M. Kir. Földt. Int. kiadványa. 1—155. o. Budapest, 1915.

Tudományos minősítés

1960. október 21-én rendezték meg Soós László aspiráns „A melanorezinit kőszénkémiái és kőszénkőzettani vizsgálata” c. kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. Az opponensek véleménye és a kialakult vita eredményessége alapján az elnökség Soós László disszertációját megvédettnek nyilvánította s a kandidátusi fokozat odaítélése érdekében javaslatot terjesztett a Tudományos Minősítő Bizottság elé. A disszertáció opponensei Vitális Sándor egyetemi tanár, a föld- és ásványtani tudományok doktora és Schlattner Jenő, a kémiai tudományok kandidátusa voltak.

1960. december 15-én volt dr. Tasnádi-Kubacska András, a föld- és ásványtani tudományok kandidátusának disszertáció-megvédése. A doktori disszertáció címe: „Az ősszállatok paleopatológiája”. Az opponensek véleménye alapján az Elnökség Tasnádi-Kubacska András értekezését érdemesnek tartotta a doktori magasfokozat elnyerésére, s ily értelmű javaslatát a Tudományos Minősítő Bizottság elé terjesztette. Az értekezés opponensei Kolosváry Gábor akadémiai levelező tag, Farkas Károly az orvostudományok doktora, és Kretzoi Miklós a föld- és ásványtani tudományok doktora voltak.

Helyreigazítás

A Földtani Közlöny XC. kötetének 1. füzetében a 13—14. oldalon közölt kimutatásból, mely Dr. h. c. Vadász Elemér professzor tanítványainak névsorát tartalmazza, sajnálatosan kimaradt Dr. Hegedűs Gyula, aki egyetemi doktori fokozatát, Edvi Illés Gyula és Juhász Árpád, akik geológusi diplomájukat (1951. ill. 1958.) az Eötvös Loránd Tudományegyetemen Vadász professzor tanítványaként szereztek.

Kitüntetés

1960. december 10-én, a MTESz V. Közgyűlésének második napján Dr. Vitális Sándor egyetemi tanárt, a föld- és ásványtani tudományok doktorát „Szocialista Munkáért Érdemérem”-mel tüntették ki. A kitüntetésre Vitális Sándor tagtársunkat a Magyar Hidrológiai Társulat javasolta. A javaslat indokolásában a Magyar Hidrológiai Társulat hivatkozott Vitális Sándor professzornak a Hidrológiai Közlöny szerkesztőbizottsága elnökeként, a kiadvány nemzetközi szintre emelésében kifejtett lankadatlan fáradozásaira, a Társulat elnökségében végzett kiterjedt, hosszú éveket átfogó társadalmi munkájára, valamint arra a kiemelendő körülményre, hogy a Magyar Hidrológiai Társulat Vitális Sándor személyében első elnökét is tisztelet.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének V. Közgyűlése

1960. december 9—10-én volt a MTESz V. Közgyűlése a „Technika Háza”-ban. A korábbi Közgyűlés 1956. szeptemberében került megrendezésre, így az elmúlt négy év eredményeit—hiányosságait sommázó s a jövőbe tekintő V. Közgyűlést nagy érdeklődés előzte meg. A Közgyűlés rendezése mintaszerű volt. Időpontját megelőzően az egyesületi küldöttek mindegyike megkapta a MTESz közgyűlési „Jelentés”-ét, melyben áttekintést kaptak a Szövetség eddigi fejlődéséről, a Szövetséghez tartozó egyesületek tagságának alakulásáról létszám, képzettség és munkaterület szerint, az egyesületeknek az ipar és a mezőgazdaság fejlesztése érdekében végzett munkájáról, a természet- és alaptudományi egyesületek munkájáról, a MTESz és az egyesületek vezetőszerveinek tevékenységéről, a MTESz nemzetközi kapcsolatairól, részvételéről nemzetközi szervezetekben, az egyesületek tevékenységéről a műszaki (agrár)- és tudományos ismeretek terjesztése terén, a vidéki intézőbizottságok munkájáról, a MTESz központi bizottságairól, központi szakosztályairól, valamint a Szövetség rendelkezésére álló anyagi eszközökről és azok felhasználásáról. A „Jelentés” kellő időben történt kézbeadása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a Közgyűlés az előírt időkeretek sikeres betartásával folyt le. A Közgyűlést Hevesi Gyula akadémikus nyitotta meg. Ezt követően Valkó Endre, a MTESz főtítkára mutatta be a MTESz Elnökségének jelentését a Szövetség eddigi fejlődéséről és további feladatairól. A főtítkári beszámolót az első napi ülészak hátralevő részében s a második nap kezdetén részletekbe hatoló vita követte. Ezután került sor az új vezetőség megválasztására, az alapszabálmódosító vitára, a kitüntetésre, s az elnöki zárószót követően az új elnökség első ülésére is.

A Közgyűlésre Társulatunk 9 küldöttet delegált: Benkő Ferenc, Bogsch László, Fülöp József, Kertai György, Kriván Pál, Meisel János, Morvai Gusztáv, Sztróky Kálmán és Tasnádi-Kubacska András elnökségi, ill. választmányi tagokat.

A MTESz Országos Vezetőségének tagjává választották Tasnádi-Kubacska András eddigi vezetőségi tagot, az új MTESz alapszabály szerint pedig hivatalból tagja lett az új Országos Vezetőségnek a Társulat elnöke és főtítkára: Kertai György és Morvai Gusztáv is.

Liász konferencia Franciaországban

A 85. ik Francia Tudományos Kongresszus keretében 1960. április 7—12. között Chambéryben nyílt lehetőség a liász kérdések több szempontú megvitatására. A konferencia résztvevőinek száma meghaladta a nyolcvanat. A helyi részletkérdéseken túlmenően a konferencia eredeti célkitűzésében is figyelmet szentelt az általános öslényntani és rétegtani kérdéseknek. Április 7-én Horn és Lefavrais a Párizsi Medence, majd Gottis és Barbier az Aquitáni Medence liász képződményeit ismertette 8-án Mouterde és Sigal a liász növény- és állatvilág fejlődését tekintette át. Majd Mouterde a rétegtani eredményeket foglalta össze. A dolgozatok előreláthatóan ez év végén, a kongresszus beszámolóit közt (Compt. Rend. Cong. Soc. Sav. 85) külön kötetben látnak napvilágot.

Rétegtani eredményeit tekintve a konferencia rendkívül gazdagnak mondható. A liász sztratigráfia múlt századi kialakításában a francia geológusok vezérszerpepet vittek. Renevier-nek a hettangi, d'Orbigny-nek a színemuri és toarci, Mayer-Eim-r-nak a charmouthi, Haug-nak a lotharingiai emelet elkülönítése köszönhető. E nemes hagyományok legszebb gondozását bizonyítják azok a dolgozatok, melyek az egyes emeletek típusjelvényeit vizsgálják felül. Guérin és Laugier Hettang (hettangi) és Lorraine (lotharingi), Magné és Seronte-Vivien, valamint Maoustier Thouars (toarci) alapszelvényeinek korszerű júra értékelését nyújtja. Olasz részről munkájukat szerencsésen egészítette ki Cita, Cassinis és Pozzi domérienről nyújtott bevezetője.

A konferencia sikerét az előadások után a Nyugat-Alpi és Rhône völgyi júra lelőhelyek megtekintése tette teljessé.

A konferencia és a kirándulás Roger és Mouterde kitűnő szervező munkáját dicséri. Személy szerint is Roger szívességének köszönhető a konferencia befejezése után Guillaume értékes vezetése mellett Normandia júra képződményeinek megtekintése.

Géczy

A Nemzetközi Földtani Kongresszus mediterrán mezozoós bizottságának 1. sz. körlevele

I. Történeti ismertetés. A Magyar Állami Földtani Intézet fennállásának 90. évfordulóján, 1959 szeptemberében, Budapesten a földközi-tengeri kifejlődés-területek mezozoikumával foglalkozó konferenciát tartott.* A 11 nemzet képviselével meg tartott konferencia záróközlönye javasolta, hogy a Budapesten megkezdett munkát a Nemzetközi Földtani Kongresszus Rétegtani Bizottságának keretében és a Kárpát-Balkáni Egyesüléssel együttműködve folytassák tovább.

Az 1960 augusztusában Kopenhágában összehívott XXI. Nemzetközi Földtani Kongresszus határozataiban elfogadta ezt a gondolatot és a Rétegtani Bizottságon belül Mediterrán Mezozoós Bizottság alakult.

II. Vezetőség: A Bizottság munkájának irányításával a következő összetételű vezetőséget bízták meg: Elnök: F ü l ö p J. kand., a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatója, Budapest XIV. Vorosilov út 14. (Magyarország). Alelnök: Dr. D. V. A g e r, főiskolai tanár, Department of Geology, Imperial College of Science and Technology, Prince Consort Road, London, S. W. 7. (Nagybritannia). Dr. M. M a h e l, a Dionyz Stúr Földtani Intézet igazgatója, Mlynska dolina, Bratislava (Csehszlovákia). Titkárok: Dr. B a l o g h K. kand., a Magyar Állami Földtani Intézet osztályvezetője, Budapest, XIV. Vorosilov út 14. (Magyarország). Dr. J. R i c o u r, főgeológus, Bureau de recherches géologiques et minières 74, rue de la Fédération Paris 15° (Franciaország).

A megalakult vezetőség 1960. augusztus 23–24-én Kopenhágában ülést tartott; megszerkesztette a jelen körlevelet, amelyet a következő országok kongresszusi delegációvezetőinek küldtünk meg azzal a kéréssel, hogy szíveskedjenek kijelölni megbízottaikat a Bizottságba:

Albánia, Anglia, Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehszlovákia, Dánia, Egyesült Arab Köztársaság, Franciaország, Görögország, Hollandia, Izrael, Jordánia, Jugoszlávia, Lengyelország, Libanon, Líbia, Luxemburg, Magyarország, Marokkó, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szovjetunió, Törökország, Tripolisz, Tunisz.

Együttal további közreműködésre kérjük fel azokat, akik a budapesti mezozoós konferencia munkájában résztvettek.

III. Általános célok: A Bizottság célja összehangolni és egyeztetni a földközi-tengeri kifejlődésű mezozoikum kutatásában különböző országok által elért rétegtani, szerkezeti és ősföldrajzi eredményeket és eszmecseréket folytatni ilyen irányú további, egységes szempontú vizsgálatok lehetőségeiről.

Ez a Bizottság szorosan együttműködik a Felsőkréta (maastrichti) Bizottsággal, a Nemzetközi Földtani Kongresszus többi bizottságával (Földtani Világtérkép) és a Kárpát-Balkáni Egyesüléssel.

IV. Munkaprogram: Előzetesen a következő munkaprogramot állítottuk össze:

1) *Franciaország és a szomszédos területek triász képződményeinek megbeszélése.* Erre a kirándulásokkal egybekötött kollokviumra 1961 áprilisában Montpellierben (Franciaország) kerülne sor. A kollokvium iránt érdeklődők szíveskedjenek egyenesen R i c o u r professzorhoz fordulni.

2) *A Bizottság a Kárpát-Balkáni Egyesülés 1961 szeptemberében Bukarestben tartandó tanácskozása során ülést tart.* A tervezett ülésen tanulmányozni fogjuk az alsó-triász új beosztására vonatkozó szovjet javaslatot.

3) *Nyugat-Európa júra képződményeinek megbeszélése.* Ezt a kollokviumot I, u c i u s és M a u b e u g e professzorok rendezik. Helye Luxemburg lesz. Időpontját az egyes érdekelt országokban folyó munkák előrehaladottságától függően állapítják meg. A nyugat-európai júrával kapcsolatban felmerülő kérdésekről levelezés útján előzetes konzultációra kerül sor. A sztratótipusok általános revízióját tervezzük.

A Bizottság munkája iránt érdeklődőket kérjük, levél útján vegyék fel a kapcsolatot a vezetőség valamelyik tagjával.

Budapest, 1960. október hó.

F ü l ö p J ó z s e f,
a Mediterrán Mezozoós
Bizottság elnöke

* A konferencia anyagát a Magyar Állami Földtani Intézet hozza nyilvánosságra.

Kitaibel Pál és Tomtsányi Ádám: Dissertatio de terrae motu Morensi anno 1810 (Az 1810. évi móri földrengés leírása), facsimile-kiadás, Réthly Antal utószavával, német, angol, francia és orosz nyelven; Akadémiai Kiadó, 1960.

A móri nagy földrengés 150. évfordulója alkalmából a Tudományos Akadémia geofizikai főbizottságának határozatára az Akadémiai Kiadó szép kivitelű kiadásban jelentette meg az első magyar földrengéstani munkát, Kitaibel és Tomtsányi földrengés-leírását.

A facsimile-kiadást indokolta, hogy az írásmű, melyben a két szerző, és társuk, Ludovicus Fabrici, a pesti Egyetem tudós professzorai, a földrengés után végzett megfigyeléseiket és tanúkihallgatásaik eredményét közlik. Általában a földrengések természetét és a keletkezésük akkor vélt okait ismertetik. A mű a korai magyar tudományos irodalom kiváló terméke, mely ugyan számos ma már meghaladott nézetet tartalmaz, elsősorban a földrengések keletkezését illetően, de semmiben sem marad el a világ földrengéstudományának akkori élvonalától, sőt egy ma is igen fontos földrengéstani fogalomnak, az izoszerzésnek elsősorban való bevezetésével meg is előzte azt. A mű az akkori igényeknek megfelelő igen kis példányszámban készült, és természetesen elfogyott, sőt ritkaságszámba megy, iránta külföldről is nyilvánult meg érdeklődés az érdeklét szakemberek részéről.

A mű három részre tagolódik: 1. A földrengésekről általában; a földrengés fogalma és különböző hatásai; a földrengés előjelei; a földrengések fajtái; 2. A móri földrengésről; a földrengéssújtotta terület természete; helyszíni megfigyelések; észrevételek a földrengéssel kapcsolatban; 3. A földrengések okairól általában és a móri földrengés okairól különösen; a régebbi és újabb filozófusok véleménye a földrengések okairól; a földrengéseket okozó erők; hogyan idézik elő a nevezett erők a földrengést.

A földrengések okainak szemlélete mai nézeteink szerint naivnak tűnik, a szerzők véleménye szerint ugyanis elsősorban földalatti elektromos kisülések (a villámítás és mennydörgés mintájára) okozzák a rengéseket. Érdekes és akkor új megállapítás viszont, hogy a földrengés fészkeknek nagy mélységben kell lennie, mert csak akkor mozgathat meg nagy területet a felszínen. Ez a felfogás egészen korszerű erőművi szemléletre vall.

Az értékes kiadványt Réthly Antal utószava zárja, melyben számos érdekes tudománytörténeti adatot és gondolatot találunk.

Balkay

Tasnádi Kubacska András: Palaeopathologia. Medicina, Bp. 1960, 230 o.

Hazai szakirodalmunkban hézagpótló és szemléletjelző, összefoglaló munka. Nem lép fel a szintetikus összefoglalás igényével, de ebbe az irányba mutat. Tárgyalja mind a gerinctelen, mind a gerinces állatok őskortánát. Anyagát a gerinctelenekeken belül rendszertani egységek szerint, a gerinceseknél pedig a kóros elváltozások fajtái szerint csoportosítja, mivel a gerinctelen és gerinces ősmaradványanyag e tudományág területén is lényegesen különböző feladatok elé állítja a kutatót.

Jellemző a könyvre a korszerű földtani és biológiai szemlélet egysége, amit az aktuáliszmus elve biztosít. Kiemeli a szerző, hogy egyes kérdésekben a bizonyosság abból ered, hogy „a ma élő alacsonyabbrendű állatok betegségeit és belső elváltozásait alig ismerjük.” (32. o.)

A szerző, e tudományterület egyik úttörője, határozott kritikai felfogásban ismereti az irodalomban eddig megjelent magyarázatokat. Több esetben nem ért egyet azokkal. Gondolatmenetei mindig jól megalapozottak és óvatosak. Amikor nincs kielégítő alap a biztos magyarázathoz, megelégszik azzal, hogy utal bizonyos lehetőségekre.

A fosszilis, feltehetőleg patogén baktériumokról szóló fejezetben bírálja az első összefoglaló paleopatológiai mű szerzőjét, Moordiet. Tasnádi-Kubacska A. abból indul ki, hogy az élőlények a földtörténeti múltban is mindig ki voltak téve kórokozó baktériumok támadásainak.

A Foraminiferákról szóló fejezetben kiemeli Rozlozsnik P. úttörő munkáját, s az ő gondolatait a protoplazma fizikai kémiájának korszerű ismeretében fejlesztte tovább.

Csak sajnálhatjuk, hogy a szerző a korallok gazdag anyagot ígérő csoportjából — szándékos önkorlátozással — csupán a *Cyclolites* nemzetséget tárgyalja. Géczy B. vizsgálatai alapján. Reméljük, hogy a könyv bizonyára soron következő további kiadásaiban e mérsékletől el fog tekinteni.

A Brachiopodák paleopatológiáját Noszky J. anyagán végzett saját vizsgálatainak eredményeivel gazdagítja a szerző. Itt hívja fel a figyelmet arra, hogy a vázak utólagos, tektonikus torzulása téves következtetésekre adhat alkalmat.

A kagylók és csigák őskőrtanából különös figyelmet érdemel a sérülést követő díszítésváltozás esete. Ennek őslélektani jelentősége is van, mert „azt mutatja, mennyire megbízhatatlanok bizonyos csoportokon belül a megkülönböztető bélyegek véletlekbe vitt elemzései” (42. o.). Ezzel kapcsolatban, szerintünk teljes joggal, bírálja Korobkovnak egy nem teljesen megalapozott törzsfajlódástani következtetést (48. o.). Igen korszerű gondolata, hogy e problémák megoldásához élő állatokon végzendő, élettani kísérleteket javasol. Ez is olyan eset, amikor őslénytani probléma „neobiológiai” vizsgálatot igényel. — Eredeti gondolat, hogy egyes egyedi rendellenességek okát nem a külső környezeti tényezők változásában keresi, hanem — bizonyos fenntartással — belső tényezőre (parazitás kasztráció?) utal.

A lóbasfejűek fejezetében éles kritikával illeti a szerző a „szenilitásra” és „degenerációra” vonatkozó spekulációkat. Általános érdeklődésre tarthat számot ezenkívül az Ammonites-félék gázkamraregenerációjáról és a Belemnites-rostrumnak az állat lágytestében elfoglalt helyzetéről szóló rész.

A tuskébszörűek tárgyalásánál a parazitizmus és a regeneráció jelenség-csoportjain van a hangsúly. Itt is, akárcsak az Ammoniteseknél, nagy jelentőségüknek megfelelően méltatja a szerző Vadász E. idevonatkozó alapvető, korát megelőző dolgozatait. — Eredeti és rendkívül figyelemreméltó az a mód, ahogy az Amphiope lyukainak kinyílását a törzsfajlódás szempontjából értékeli.

A rovarokról szóló rövid rész olyan izgató problémákkal foglalkozik, mint pl. annak a feltevésnek a kritikája, hogy a Titanotheriumok csecse-legyek terjesztette álmokkóiban pusztultak volna ki. Logikailag azonban bizonyos zökkenőt jelent, hogy eddig (kivéve a baktériumokat és részben a férgek) a kóros elváltozást elszenvedő élőlények rendszertani egymásutánja szerint osztotta be az anyagot, itt viszont a kóros elváltozást okozó (pontosabban: kórokozó átvitelrel előidéző) állatcsoport a tárgyalás alapja. — Egyébként is kérdéses, hogy pl. „az eocén dongológy lárvája, amely a rothadó tetemben élt” (81. o.), paleopatológiai téma-e. Ez azonban semmit sem von le a fejezet rendkívüli érdekességéből.

A gerincesek paleopatológiájának elején külön történeti bevezetést találunk, amely hazai vonatkozásai mellett elvi és problémafelvető szempontból is rendkívül tanulságos. A továbbiakban a szerző következetesen meg is valósítja célkitűzését, hogy „tárgyilagos kritikával különböztessük a meglehetősen nagy irodalmi anyagból azt, ami a további kutatásokhoz használható és alkalmas alapként látszik, s az így nyert helytálló adatokat újabb megfigyelésekkel megerősítsük” (88. o.).

Szakszerűen, számos területen saját vizsgálatai alapján tárgyalja a szerző a csontok és fogak legkülönbözőbb eredetű sérüléseit, gyulladásait és egyéb megbetegedéseit. Mindvégig igen lebilincselő olvasmány a nem-gerincespaleontológus olvasó számára is. Igen tanulságos az a mód, ahogyan a szerv, működés, környezet, életmód egységében fényt derít számos jelenség eddig homályban maradt okaira (pl. a táplálkozásváltozással és öregedéssel járó fogtörések). Általános érdekű megállapításokat is tesz (pl.: „tévedés, hogy a permi időszakban az őshüllők csonttörése egyszerűbben és gyorsabban gyógyult, mint ma az emlősállatoké” (99. o.). Meglepő, hogy milyen feltűnően sok különböző típusú sérülés vezethető vissza párházi harcokra a gerincesek különféle csoportjainál. — Nagyon fontos, hogy cáfolja a 128. oldalon a bel. a 172. oldalon pedig Nopcsa elgondolását, amely szerint sorozatosan ismétlődő csontsérülések végül a csontrendszer öröklődő átalakulását eredményezték. Ez törzsfajlódástani szempontból igen lényeges kérdés.

Paleontológusok számára inkább csak kuriózum, de nagyon szellemes az ősember jobbkezességének bizonyítása (129. o. és köv.).

A legérdekesebb részek egyikében a szerző a barlangi medvék csontjain észlelhető kóros elváltozásokat a faj „degenerációja” és kihalása szempontjából értékeli. Az aktualizmus elve alapján az idevonatkozó spekulációkat reális értékre szállítja le és a következtetéseket szilárd alapra helyezi.

Ősmaradványgyűjtők számára fontos tanulság, hogy nemcsak az ép, teljes példányok értékesek, hanem — szakember kezében — nagy jelentőségre tehetnek szert torz, szokatlan formájú darabok is.

A szöveget fejezetenkint csoportosított gazdag irodalomjegyzék és 278 ábra egészíti ki. Kár, hogy a nagy gondal kiválasztott fényképek — nyilván nyomdatechnikai okok folytán — túlkemények, élesen fekete-fehérek.

A szakkifejezések helyesírása — az orvosi szakirodalom szokásának megfelelően — latinos (pl. már a cím is: „Palaeopathologia”). A klasszikus írásmód alkalmazása elírásra is vezetett (a helyes „palaeontologus” helyett „palaeont~~h~~ologus”).

Reméljük, hogy T a s n á d i K u b a c s k a András könyve nyomán az egyes őslélektanokkal foglalkozó kutatók egyre több figyelmet fognak szentelni a kóros elváltozások vizsgálatának, leírásának és körültekintő értelmezésének. Ehhez e könyv hathatós buzdításként és kitűnő útmutatásként fekszik előttünk.

Ifj. Dudich

Bell, W. A.: *Mississippian Horton Group of Type Windsor-Horton District, Scotia.* Geol. Surv. of Canada. Mem. 314. 1960.

A meglehetősen terjedelmes, elsősorban ősnövényteni tanulmány palaeozóos (alsó-mississippian) estheria-féléket is ismertet. A Raymond Conchostraca-tanumányára alapozott munka egyik hibája az, hogy jóllehet a legfrissebb Phyllopoda-vizsgálatok (K o b a y a s h i, stb.) közül többre is hivatkozik, szerzőjének nyilván elkerülte figyelmét B o c k nevezékteni és prioritási kérdéseket tisztázó munkája. A szakkönyvtárainkban oly ritka palaeozóos Phyllopoda-irodalom gyarapodása okozta lelkesedésünket nagymértékben lehűti, hogy a meghatározások minősége is szemléltetést kívánna, hogy maga után (például az egyik új faj *-lirella-* mind a leírása, mind az ábrája alapján tökéletesen azonosítható G o l d f u s s *minutájával*.

Nagy E.

Магакъян, И. Г. Основы металлогении материков (Magakjan, I. G. A szárazföldek ércképződésének alapjai.) Az Örmény Sz. Sz. K. Tudományos Akadémiájának kiadásában, Jereván 1959.

Az ércképződés tan a telepkepződés tér- és időbeli elosztását tanulmányozza a földkéreg egyes nagyszerkezeti elemei fejlődésének függvényében. Ennek megfelelően szerző egyértelműen meghatározza az ércképződési provincia és időszak fogalmát. Előbbi szerkezeti, földfejlődési és így ásványképződési területegység, utóbbi a földtörténet meghatározott ásványtársulással jellemzett szakasza. Az egyes hegységképződési szakaszok az endogén ásványképződés időszakai. Ezt követően szerző jellemzi az egyes pajzsok, valamint a különböző időben keletkezett gyűrthegységek ásványképződését, utóbbi táblázatosan is szemléltetve. Mindezek a táblázatok, mind pedig az értelepek országok és elemek szerinti összefoglalása igen szemléletes és a tanításban is segítséget nyújthat.

A mű jelentősége, hogy bizonyítja az ércképződés szerves összefüggését a földfejlődés egyéb folyamataival, buzdít ez összefüggésnek az egyes szerkezeti elemeken belül történő helyi tanulmányozására és így lehetővé teszi valamely terület adottságait legjobban figyelembevevő távlati ércutatási program kidolgozását.

Z.

Termier, H. et G.: *Paléontologie stratigraphique* (Rétegtani őslénytan). I—III, fasc. Masson et Cie, Paris 1959—1960.

A földtörténet másfél évszázad alatt felszaporodott s egyre szaporodó leíró anyagának a századforduló óta oknyomozó és földfejlődési vizsgálata óta mindinkább előtérbe jut a hatalmas ismeretanyag tárgyköri tagolási és elhatárolási kérdése. A föld és a szerves élet történetének és fejlődésmenetének összefüggő együttese a földtan oldaláról az őslénytan rendszeres élettudományi tárgyalást mellőzni kénytelen, mivel ez a már elkülönült őslénytan biológiai irányának fóladata. A szerves élet földtörténeti alakulása hosszú időn át a földtani kormeghatározás kizárólagos eszköze volt, ami a századfordulón a „vezérvonalak” nyomozásában meredvedt meg. A szakirodalomban több ilyen, ezt az irányt címében is viselő tankönyv is megjelent, az őslények rendszertani leírásával. Az idők során kialakult földtani vizsgálati módok és eszközök lehetővé tették a Föld szerves anyagának, az üledékes kőzeteknek, a földtani folyamatoknak rendszeres oknyomozását, fejlődésmenteti vizsgálatát, amiben a szerves élet mint biológiai adottság, az életkörülmények, élethelyek, ősföldrajzi, éghajlati viszonyok megismerésének egyik eszköze jut szerephez. A földfejlődés szerves élet nélküli kezdeti szakaszában a vizsgálat teljesen nélkülözi az őslénytan módszert, s mégis korszerű

anyagvizsgálattal, kizárólagos földtani módszerekkel jelentős földfejlődési folyamatok (magmatizmus, hegységképződés) fölismerését végzi. Vannak már olyan törekvések is, amelyek a földfejlődés időrendi folyamataiban csak a Föld szerves anyagának történeti nyomozását veszik, s a szerves élet fejlődését különálló vizsgálati ágának, önálló tárgykörnek tekintik. A kétféle felfogás és irányzat összekötő, átmeneti tárgyköre a rétegtani őslénytan (sztratigráfiai paleontológia).

A sokoldalú és rendkívül termékeny szerzők most megjelent munkája ezt a címet viseli és négy részben ezt a tárgykört tartalmazza. Az eddig hozzánk jutott három rész nagy negyedrétegalakban, 12 + 17 + 17, összesen 46 táblával, 667 + 764 + 1191, összesen 2622 ábrával, nagyon szép kiállításban az oktatás szolgálatában rövid és jól áttekinthető foglalatot ad a földtörténet 500 millió évének szerves életéről. Az első rész bevezetőjében vázolja a rétegtani őslénytan tárgykörét, ami szoros kapcsolatban van az életföldtannal. Ezt teljes egészében elfogadjuk azzal, hogy az előbbiben a szerves élet a cél, az utóbbiban a szerves élet eszköz a létörülmenyek tisztázására. A fácies fogalma a szerves élet ökológiai és korológiai jellegének rövid ismertetése után, a kambrium előtti, kambriumi, ordoviciai és szilur jellemzését és szemléltetését kapjuk. A második rész a devon, karbon és perm, a harmadik a triász, júra, kréta jellemző életformáit, növényi és állati alakjait szemlélteti. Minden időszakot a földtörténeti kifejlődések és azok területi és időbeli egyeztető táblázatával vezet be. A negyedik részre a kainozóikum (hibásan coenozóikum) marad. Ebből az elosztásból kitűnik, hogy a tárgyalás súlypontja a paleozóikumra esik, ami annyiban indokolt, hogy a régebbi teljesen kihalt életformák behatóbb ismertetést igényelnek.

A rétegtani táblázatok többnyire az általánosan ismert és használatos nevezék-tant követik. A rétegtani őslénytant egyes jellemző állatcsoportok szerinti összehasonlító táblázatok szemléletessé teszik. A szakaszhatárokat jelző orogén folyamatok és diszkordanciák is föl vannak tüntetve. Figyelmet érdemel, de egyben erősen vitatható, hogy a tengeri kifejlődésű keleti és észak-amerikai, valamint a nyugat-európai szárazulati alsóperm (szakmarai — wolfkampi; artinszki — leonardi; autuni) a felső-karbonba (uráli — felsőpennszilvániai) helyezi. Főként a Szovjetunió szakmarai emeletének *Omphalotrochus*, valamint az artinszki *Pseudofusulina moelleri*, *Uraloceras*-öve és a *Pseudofusulina*, *Parafusulina*, *A. kinskia*, *Helicoprion*-öv alapján. Ez a beállítás a bükk-hegységi perm kifejlődésében bennünket is érint. Téves a kunguri — kazáni — tatár emeletek egyetemes kontinentális kifejlődésként való feltüntetése, mert az őslénytani övekben *Parafusulina*, *Neoschwagerina*, *Waagenoceras* és *Timorites* félék is vannak. A rétegtani áttekintő táblázatokban erősen zavar, hogy az egymásrakövetkezés néhol rendszeren felülről-lefelé (alul idősebbel), másutt fordítva olvasható. Vannak egészen hibás sorrendek is (permi növények). Mindezek nem befolyásolják a könyv használhatóságát, de föltétlenül javítást igényelnek. Nem tartjuk szerencsésnek az ilyen munka hosszú időre elosztott részletekben való megjelenését, mert hátráltatja az egységes áttekintést. Ez vonatkozik a szerzők egyéb jelentős munkáinak évek óta várt folytatására is.

Dr. V. E.